

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษา

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม ลักษณะการเปิดรับข่าวสาร ความรู้ความเชื่อ และพฤติกรรมในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย ของเกษตรกร
2. ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย กับ ความรู้ ความเชื่อ และการเปิดรับข่าวสารในเรื่องดังกล่าว
3. ระดับความสำคัญของตัวแปรอิสระทั้ง 3 คือ ความรู้ ความเชื่อ และการเปิดรับข่าวสารที่มีต่อการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว
4. ความต้องการได้รับความรู้ในเรื่องดังกล่าวของเกษตรกร

เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน การถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมให้แก่เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งสามารถสรุปผลได้เป็น 4 หมวด ดังนี้ คือ

- 1) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม
- 2) ความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช
- 3) การเปิดรับข่าวสาร และความต้องการได้รับความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช
- 4) ความสัมพันธ์ระหว่างการปฏิบัติ กับความรู้ ความเชื่อและการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม

เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นชายมากกว่าหญิง คือเป็นชายร้อยละ 64.53 เป็นหญิงร้อยละ 35.47 ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุระหว่าง 20-39 ปี และมีการศึกษาอยู่ในระดับต่ำ คือ มีการศึกษาระดับ ป1. - ป.4 มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่ได้เรียนหนังสือ

นอกจากอาชีพหลักคือการทำสวนแล้วส่วนใหญ่ไม่มีอาชีพรองอื่น ๆ ในเรื่องของรายได้ นั้นพบว่าแตกต่างกันมากคือ มีรายได้น้อย ตั้งแต่ต่ำกว่า 10,000 บาท ไปจนถึงมีรายได้สูงกว่า 500,000 บาท แต่ส่วนใหญ่จะมีรายได้ต่ำ สำหรับรายจ่ายในการลงทุนทำสวนส่วนใหญ่จะจ่ายเป็นค่าปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช อย่างไรก็ตามในส่วนของการได้เฉลี่ยยังมากกว่ารายจ่ายเฉลี่ย ทำให้เกษตรกรยังพออยู่ได้

ในเรื่องที่ดินทำกินนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีพื้นที่ทำสวนขนาดปานกลางคือระหว่าง 6 - 10 ไร่ ยกเว้นในเขตบางบัวทอง ซึ่งมีพื้นที่ทำสวนขนาดใหญ่ที่สุดคือประมาณ 15 ไร่ และเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเองต้องเช่าที่ดินในการทำสวน และส่วนใหญ่จะจ้างผู้ช่วยทำสวน ประมาณ 3 - 4 คน

ในเรื่องของหนี้สินนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่มีหนี้สิน ทั้งที่เป็นตัวเงินและสิ่งของเนื่องมาจาก การที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ในการซื้อปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืชซึ่ง เจ้าหนี้รายใหญ่ก็คือ ร้านขายปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืช ยกเว้นในเขตภาษีเจริญผู้เป็นเจ้าของส่วนใหญ่คือ ธนาคาร/ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์

จากข้อมูลทั้งหมดพอจะสรุปได้ว่า สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกรส่วนใหญ่ยังอยู่ในระดับต่ำ คือ มีการศึกษาน้อย รายได้ค่อนข้างน้อย ไม่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และมีหนี้สินเป็นส่วนใหญ่

2. ความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติ ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช

ความรู้ เกษตรกรเกือบทั้งหมดใช้สารกำจัดศัตรูพืช โดยมีวัตถุประสงค์ในการใช้เพื่อกำจัดแมลง และส่วนใหญ่จะใช้ยาตั้งแต่เริ่มปลูกพืชสารกำจัดศัตรูพืชประเภทที่เกษตรกรนิยมใช้มาก

ที่สุด คือ ออร์กาโนฟอสเฟต รองลงมาคือคาร์บาเมท และเลือกใช้ชนิดที่มีฤทธิ์แรงสามารถฆ่าแมลงได้ทุกชนิดเป็นส่วนใหญ่

เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ทราบวิธีการกำจัดศัตรูพืชแบบอื่น ๆ นอกจากการกำจัดโดยใช้สารเคมี และเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบว่า สารกำจัดศัตรูพืชสามารถเข้าสู่ร่างกายได้หลายทาง

สำหรับความรู้ในเรื่องวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องในการใช้สารกำจัดศัตรูพืช, สิ่งที่ควรระมัดระวังในขณะฉีดพ่นสารฯ และผลดีของการพ่นสารฯอย่างถูกวิธี เกษตรกรส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง แต่มีความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชต่อเมื่อจำเป็น/จำนวนน้อย และการฝังหรือเก็บภาชนะบรรจุสารฯให้ถูกต้องมิดชิด อยู่ในระดับต่ำ

ความเชื่อ เกษตรส่วนใหญ่เห็นว่าสารกำจัดศัตรูพืชให้ผลดีในการช่วยกำจัดศัตรูพืชมากที่สุด (ร้อยละ 63.37) ส่วนผลเสียนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ตอบ/ไม่ทราบ (ร้อยละ 45.93) และเกษตรกรที่ตอบเห็นว่าเป็นอันตรายต่อคนมากที่สุด (ร้อยละ 31.93)

เกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าสารกำจัดศัตรูพืชเป็นอันตรายทั้งต่อคนและสัตว์ และมีพิษมากน้อยแตกต่างกันตามชนิดของยา รวมทั้งเห็นว่า ถ้าสารกำจัดศัตรูพืชสะสมในร่างกาย เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ อาจทำให้เกิดอันตรายได้

ในเรื่องของพิษตกค้างของสารกำจัดศัตรูพืช ในอาหารต่าง ๆ นั้นเกษตรกรส่วนใหญ่คิดว่าพิษสามารถตกค้างในผัก/ผลไม้ได้ แต่ไม่สามารถตกค้างในเนื้อเป็ด ปลา ไข่ นม สัตว์ และน้ำนมมารดาได้

เกี่ยวกับความปลอดภัยในการใช้สารกำจัดศัตรูพืชนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นว่าวิธีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างถูกต้องตามหลักวิชาการนั้นสามารถลดอันตรายของสารฯ ต่อผู้ใช้ได้

ส่วนความเชื่อในเรื่อง อันตรายของสารกำจัดศัตรูพืชที่มีต่อสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งเรื่องพิษตกค้างของสารฯ ในสิ่งแวดล้อม เกษตรกรส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องดังกล่าวอยู่ในระดับปานกลาง ยกเว้นในเรื่องที่สารกำจัดศัตรูพืชเป็นสาเหตุให้เกิดน้ำเน่า เกษตรกรยังมีความเชื่ออยู่ในระดับต่ำ

การปฏิบัติ เกษตรกรเกือบครึ่ง (ร้อยละ 41.28) เคยแพ้สารกำจัดศัตรูพืชและมักจะ

ไปหาหมอเป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 50.70) รองลงมาเกษตรกรจะปล่อยให้หายเอง (ร้อยละ 25.35)

ในเรื่องการกำจัดภาชนะบรรจุสารกำจัดศัตรูพืชนั้น เกษตรกรส่วนใหญ่มักนำภาชนะบรรจุสารฯ ขายเป็นแก๊วอื่น รองลงมาคือทิ้งรวมกับขยะอื่น มีอยู่น้อยมาก (ร้อยละ 7.56) ที่นำไปเผา และฝังดิน และเกษตรกรส่วนใหญ่จะเก็บผลผลิตภายหลังจากฉีดพ่นสารฯ ประมาณ 3 - 7 วัน

เกษตรกรส่วนใหญ่มักจะอ่านฉลากยากก่อนใช้ แต่ก็มีส่วนน้อยที่ปฏิบัติตามคำแนะนำในฉลาก คือเกษตรกรมักจะใช้สารกำจัดศัตรูพืชในปริมาณที่มากกว่าที่ฉลากบ่ง เพื่อต้องการให้แมลงตายหมด

ในเรื่องการแต่งกายในขณะที่ฉีดพ่นสาร เกษตรกรส่วนใหญ่ยังปฏิบัติไม่ค่อยถูกต้อง คือเกษตรกรมักจะไม่ใส่เสื้อแขนยาว แต่ไม่ใส่ถุงมือ รองเท้าและไม่มีผ้าปิดจมูก เนื่องจากเห็นว่าเป็นสิ่งยุ่งยาก ในการปฏิบัติ รู้สึกว่าคาญ ร้อน อึดอัด

จากข้อมูลดังกล่าวจะชี้ให้เห็นถึงข้อบกพร่องและปัญหาในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมของเกษตรกรทั้งในด้านความรู้ ความเชื่อ การปฏิบัติ ดังนี้คือ

1. เกษตรกรขาดความรู้ ในเรื่อง หลักการเลือกใช้สารฯ ที่ถูกต้อง และระยะเวลาที่ควรเริ่มใช้สารกำจัดศัตรูพืช
2. เกษตรกรขาดความรู้ในเรื่องวิธีการกำจัดศัตรูพืชวิธีอื่น ๆ นอกเหนือจากการใช้สารฯ
3. เกษตรกรขาดความรู้และมีการปฏิบัติที่ไม่ถูกต้อง ในเรื่องการทำลายภาชนะบรรจุสารฯ
4. เกษตรกรยังมีความเข้าใจไม่ถูกต้อง ในเรื่องของพิษตกค้างในอาหารและสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งผลเสียของสารพิษที่มีต่อสิ่งแวดล้อมด้วย
5. เกษตรกรยังมีการปฏิบัติไม่ถูกต้อง ในเรื่องของการรักษาพยาบาลเมื่อเกิดอาการแพ้สารฯ
6. เกษตรกรยังมีการปฏิบัติไม่ถูกต้อง ในเรื่องของระยะเวลาการเก็บผลผลิตหลังจากฉีดพ่นสารฯ และปริมาณการใช้สารฯ ในการกำจัดศัตรูพืช

7. เกษตรกรยังมีการปฏิบัติไม่ถูกต้อง และไม่เห็นความสำคัญของการแต่งกายให้ถูกต้อง ในขณะฉีดพ่นสาร

3. การเปิดรับข่าวสารและความต้องการได้รับความรู้

ในหมวดนี้จะเสนอข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมในการเปิดรับสารจากสื่อต่าง ๆ ทั้งสื่อมวลชน และสื่อบุคคลของเกษตรกร รวมทั้งความสนใจ ปัญหาและความต้องการของ เกษตรกรในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชเพื่อเป็นประโยชน์ในการวางแผนการสื่อสารและการถ่ายทอดความรู้ให้แก่เกษตรกรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การเปิดรับข่าวสารในเรื่องทั่วไป เกษตรกรมีการเปิดรับข่าวสารจากสื่อมวลชน 3 ชนิดคือ วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ โดยเกษตรกรมีการฟังวิทยุมากที่สุดคือ ร้อยละ 87.79 รองลงมาคือ ดูโทรทัศน์ร้อยละ 84.31 และอ่านหนังสือพิมพ์ร้อยละ 61.04

วิทยุ เกษตรกรส่วนใหญ่ฟังวิทยุทุกวัน และฟังในช่วงเวลาที่ไม่แน่นอน/ทั้งวันมากที่สุด รองลงมาคือ ช่วงเย็น/กลางคืน รายการวิทยุที่เกษตรกรนิยมฟังมากที่สุด คือ ข่าว รองลงมาคือ เพลงไทย ส่วนสถานีที่เปิดฟังนั้นไม่แน่นอน แต่จะอยู่ในภาค AM เป็นส่วนใหญ่

โทรทัศน์ เกษตรกรส่วนใหญ่ ดูโทรทัศน์ทุกวัน รายการที่นิยมดูมากที่สุด คือ ข่าว รองลงมาคือ หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ เกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่า นาน ๆ ครั้งจึงจะอ่าน หนังสือพิมพ์ที่เกษตรกรนิยมอ่านมากที่สุดคือ ไทยรัฐ คอลัมน์ที่นิยมอ่าน คือ ข่าวอาชญากรรม/ข่าวชาวบ้าน และนิตยสารอื่น ๆ ที่เกษตรกรตอบว่าอ่านมากที่สุดคือตาราภาพยนตร์

ในเรื่องของสถานที่ที่เกษตรกรเดินทางไปบ่อย ๆ นั้น เกษตรกรตอบว่าไปตลาดมากที่สุด (ร้อยละ 37.21) รองลงมาคือร้านขายปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืช(ร้อยละ 20.93) และ เกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.35) ไม่ได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่าง ๆ

การเปิดรับข่าวสารในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืช เกษตรกรส่วนใหญ่มีการเปิดรับ

ข่าวสารในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอยู่ในระดับต่ำ โดยได้รับข่าวสารจากร้านขายปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืชมากที่สุด รองลงมาคือญาติพี่น้องเพื่อนบ้าน วิทยุและโทรทัศน์ตามลำดับ ส่วนที่ระบุว่าได้รับความรู้จากเจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นยังมีเป็นจำนวนน้อย และเกษตรกรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.09) ไม่เคยได้รับการอบรมในเรื่องการใช้ยากำจัดศัตรูพืชเลย

ความต้องการได้รับความรู้ เกษตรกรร้อยละ 56.98 ต้องการได้รับความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัย โดยต้องการให้เจ้าหน้าที่มาอบรมในชุมชนโดยตรงมากที่สุด รองลงมาคือต้องการฟังจากวิทยุ

วันเวลาว่างที่จะทำการอบรมได้ เกษตรกรที่ตอบส่วนใหญ่ตอบว่าวันใดก็ได้ และเวลาที่ยอมรับส่วนใหญ่คือ ช่วงกลางวัน/เที่ยง

ปัญหาที่เกษตรกรระบุมากที่สุด คือ โรคและแมลง รองลงมาคือปุ๋ย/ยากำจัดศัตรูพืชมีราคาแพง

เกษตรกรต้องการให้รัฐช่วยเหลือในเรื่องต่าง ๆ ต่อไปนี้ตามลำดับคือ

- 1) ควบคุมราคาปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช
- 2) ควบคุมคุณภาพของปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช ป้องกันการปลอมปน
- 3) สนับสนุนด้านเงินทุน/แจกยากำจัดศัตรูพืช
- 4) จัดตั้งสหกรณ์/ให้ความรู้ในเรื่องการใช้ยาฆ่าแมลงอย่างถูกต้องและวิธีการกำจัดศัตรูพืชวิธีอื่น ๆ
- 5) จัดตั้งโรงพยาบาลชุมชน

จากข้อมูลดังกล่าวในหมวดนี้ พอจะสรุปประเภทของสื่อต่าง ๆ ที่จะเข้าถึงเกษตรกรได้ ดังนี้

1. วิทยุเป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงเกษตรกรได้มากที่สุดและรายการที่เกษตรกรฟังมากที่สุด คือข่าว สถานีที่นิยมเปิดคือสถานีในภาค AM
2. โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนที่เข้าถึงเกษตรกรรองลงมา โดยเกษตรกรนิยมดูข่าวมากที่สุด
3. สื่อบุคคลที่มีอิทธิพลในการให้ข่าวสารความรู้ เกี่ยวกับการใช้ยากำจัดศัตรูพืชแก่

เกษตรกรมากที่สุด คือ คนขายยากำจัดศัตรูพืช รองลงมาคือญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้าน

4. เกษตรกรต้องการได้รับความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชโดยให้เจ้าหน้าที่มาอบรมในหมู่บ้านมากที่สุด รองลงมาคือต้องการฟังจากวิทยุ

4. ความสัมพันธ์ระหว่าง การปฏิบัติ กับความรู้ ความเชื่อ และการเปิดรับข่าวสารฯ

การทดสอบสมมติฐานข้อ 1 ผลคือยอมรับสมมติฐานเพียงบางส่วนคือ ความรู้ และการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าว

ส่วนความเชื่อในเรื่องดังกล่าวนั้น ไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติ

การทดสอบสมมติฐานข้อ 2 ผลคือยอมรับสมมติฐานเพียงบางส่วน เช่นกันคือระดับความสำคัญของการเปิดรับข่าวสารในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเอง และสิ่งแวดล้อมมีผลต่อการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวมากที่สุด รองลงมา ได้แก่ ความรู้

จากผลที่ได้จะเห็นว่าการเปิดรับข่าวสารนั้นส่งผลให้เกิดการยอมรับปฏิบัติ เพราะเมื่อมีการเปิดรับข่าวสารย่อมก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ทศนคติ และการปฏิบัติในที่สุด

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยจะเห็นว่าเกษตรกรทั้งหมดมีการใช้สารกำจัดศัตรูพืชเป็นจำนวนมากในแต่ละปี โดยเสียค่าใช้จ่ายในส่วนนี้มากกว่าส่วนอื่น ๆ เนื่องจากความจำเป็นเพื่อป้องกันความเสียหายของผลผลิตจากการรบกวนของโรคและแมลง ดังนั้นการใช้สารเคมีจึงยังคงต้องมีอยู่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ นอกจากนี้ข้อมูลยังบ่งชี้ให้เห็นว่าเกษตรกรยังขาดความรู้ที่ถูกต้องในเรื่องอันตรายหรือพิษภัยของสารเคมีต่อสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ และสิ่งแวดล้อมซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องอีกทั้งไม่เห็นความสำคัญของการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อมในหลาย ๆ ด้าน เช่น มีการใช้สารฯ ในเวลาที่ยังไม่สมควร ใช้ในปริมาณที่มากเกินไป เก็บสารฯ ไม่มีมิดชิด ไม่เป็นที่

เป็นทาง แต่งกายไม่ถูกต้อง คือ ไม่ชอบสวมรองเท้า ถูมือ หรือไม่มีผ้าปิดจมูกในขณะฉีดพ่นสารฯ และชายภษณะบรรจूसารฯที่ใช้หมดแล้วให้แก่ผู้อื่น ทั้งนี้เพราะเกษตรกรไม่เข้าใจอย่างลึกซึ้งหรือไม่เคยเห็นผลเสียและอันตรายที่เกิดในทันทีทันใดเมื่อมีการปฏิบัติไม่ถูกต้อง ซึ่งพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้องเหล่านี้เป็นที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง ทั้งในด้านที่เป็นอันตรายแก่ตัวเกษตรกรเอง แก่ผู้บริโภค และสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทั้งนี้จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่าเกษตรกรมีการเปิดรับข่าวสารในเรื่องดังกล่าว น้อยมาก และข่าวสารส่วนใหญ่ที่ได้รับก็อาจจะไม่ถูกต้องตรงตามหลักวิชาการเพราะผู้ที่ให้ข่าวสารส่วนใหญ่คือ คนขายยากำจัดศัตรูพืช ญาติพี่น้อง/เพื่อนบ้านซึ่ง ไม่ได้เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง จึงควรให้เกษตรกรได้มีการเปิดรับข่าวสารในเรื่องนี้เพิ่มมากขึ้น นอกจากนั้นผลการวิจัยยังพบว่า การเปิดรับข่าวสารเป็นตัวแปรที่มีผลต่อการปฏิบัติมากกว่าตัวแปรอื่น ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะการเปิดรับข่าวสารมีผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ คือ เมื่อมีการเปิดรับข่าวสารมากขึ้น ความรู้ก็มากขึ้น ตามไปด้วย และไม่มีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ดังนั้น จึงควรคำนึงถึงความรู้ในส่วนที่เกษตรกรยังขาดอยู่หรือมีอยู่น้อยดัง ได้กล่าวแล้ว โดยไม่ควรมุ่งเน้นให้เกษตรกรมีความรู้เพียงในระดับความรู้ความจำเท่านั้น ควรให้เกษตรกรได้มีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเพียงพอและชี้แนะวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างชัดเจน อธิบายให้เห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องและกระตุ้นให้เกิดการนำไปใช้ด้วยเพราะจากข้อมูลที่ได้จะเห็นว่าเกษตรกรส่วนใหญ่ทราบว่าสารกำจัดศัตรูพืชมีอันตรายต่อทั้งคนและสัตว์และสามารถเข้าสู่ร่างกายได้หลายทางแล้ว แต่ในการปฏิบัติจริงเกษตรกรก็ยังคงไม่มีการป้องกันตนเองอย่างถูกต้อง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเกษตรกรยังไม่ตระหนักถึงอันตรายอย่างแท้จริง และเนื่องมาจากการยอมรับนวัตกรรมหรือการจะให้เกษตรกรมีการปฏิบัติอย่างถูกต้องในเรื่องดังกล่าวยังอาจขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง (Rogers 1983: 231-240) เช่น ความมีประโยชน์ในเชิงเปรียบเทียบ ความยุ่งยากซับซ้อน ความสามารถสังเกตผลได้ การปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวนี้ อาจเป็นสิ่งที่ยากที่เกษตรกรเห็นว่ายุ่งยาก ซับซ้อน เช่นในเรื่องการแต่งกายขณะฉีดพ่นสารฯ การกำจัดทำลายภษณะบรรจूसารฯ หรือเห็นว่าถ้าปฏิบัติแล้วเกิดผลประโยชน์ เช่นนำภษณะบรรจूसารฯ ไปขายให้แก่ผู้อื่น รวมทั้งการไม่เห็นอันตรายที่เกิดจากสารกำจัดศัตรูพืชอย่างชัดเจนและฉับพลันทันที ดังนั้นจึงสมควรที่จะให้มีการเผยแพร่ความรู้ดังกล่าวให้แก่เกษตรกรให้เกษตรกรสามารถตระหนักถึงอันตรายอันเกิดจากการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างขาดความระมัดระวัง ผลกระทบหรืออันตรายที่นำไปสู่ความเสียหายทางเศรษฐกิจและให้

ตระหนักถึงการมีส่วนร่วมรับผิดชอบต่อความปลอดภัยของสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งคนไทยโดยส่วนรวมยังขาดความเข้าใจในเรื่องนี้อยู่มาก การเผยแพร่ความรู้สามารถกระทำได้หลายทาง เช่น อาจจัดทำรายการทางวิทยุ และโทรทัศน์ควบคู่ไปกับการเสนอข่าวสารบ้านเมืองเพราะเกษตรกรนิยมดูและฟังข่าวอยู่แล้ว และการเสนอความรู้โดยผ่านทางสื่อวิทยุและโทรทัศน์ควรทำในรูปแบบที่น่าสนใจ ไม่ใช่ผลิตรายการแบบขาดคุณภาพน่าเบื่อหน่ายและควรตอกย้ำในเนื้อหาที่เกี่ยวกับอันตรายและผลร้ายของการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างขาดความระมัดระวัง เพื่อให้เกษตรกรเกิดความกลัวและตระหนักถึงผลเสีย แล้วจึงใช้สื่อบุคคลซึ่งได้แก่เจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ลงไปให้คำแนะนำ ชักจูงใจให้เกษตรกรได้มีการปฏิบัติในเรื่องดังกล่าวอย่างถูกต้อง เพราะจากข้อมูลเกษตรกรส่วนใหญ่ระบุว่าอยากให้มีเจ้าหน้าที่มาอบรม โดยตรงในชุมชนมากที่สุด และควรให้เจ้าหน้าที่ได้เข้าไปในเรื่องที่เกษตรกรยังขาดความรู้ หรือความเข้าใจอย่างแท้จริง โดยควรจะมีสิ่งจูงใจอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการอบรม เช่น บริการการตรวจเช็คเลือดฟรีแก่เกษตรกร เพื่อเป็นการชักจูงเกษตรกรที่ไม่อยากมาอบรม และยังเป็นการพิสูจน์หรือชี้ให้เห็นถึงปริมาณสารกำจัดศัตรูพืชที่สะสมอยู่ในเลือดของเกษตรกรอย่างเห็นได้ชัดเจนทางหนึ่งด้วย

ส่วนผลการวิจัยที่พบว่าความเชื่อไม่มีความสัมพันธ์กับการปฏิบัตินั้นก็อาจเป็นไปได้ดังที่โรเจอร์ (Rogers: 1971: 288-289) ได้กล่าวไว้ในเรื่องช่องว่างระหว่างความรู้ ทัศนคติกับการปฏิบัติ (KAP gap) ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากปัจจัยตัวอื่น ๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องดังได้กล่าวมาแล้ว นอกจากนี้ สิ่งที่ควรพิจารณาอีกประการหนึ่งก็คือ การผลิตสารกำจัดศัตรูพืชทุกวันนี้ ผู้ผลิตมุ่งเน้นเฉพาะด้านการขายเท่านั้น จึงมักผลิตแต่ยาที่มีฤทธิ์รุนแรงสามารถฆ่าแมลงได้มากชนิด ซึ่งนับว่าเป็นอันตรายอย่างยิ่งต่อการใช้และการควบคุมผล นอกจากนี้บริษัทผู้ขายยา รวมทั้งคนขายยามักจะมีอิทธิพลต่อการใช้สารกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรเป็นอย่างมากดังข้อมูลที่ได้จากการวิจัย ดังนั้นจึงควรจะมีกฎหมายควบคุมการผลิต การจำหน่าย การใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างเข้มงวด ใกล้เคียงและรัดกุม และควรจะมีการกำหนด คุณสมบัติของผู้ขายและผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืชให้เป็นผู้ที่มีความรู้ในเรื่องดังกล่าวอย่างแท้จริง เพราะในปัจจุบันแม้จะมีการควบคุมการขายสารกำจัดศัตรูพืชแต่ก็ยังไม่ว่าถึง ใครใคร่ขายใครใคร่ซื้อก็ทำได้โดยเสรี คนขายนั้นไม่จำเป็นจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับสารกำจัดศัตรูพืชและสิ่งแวดล้อม เนื่องจากการแนะนำที่ไม่ถูกต้องและมุ่งผลประโยชน์ในด้านการขายแต่เพียงอย่างเดียวและลักษณะทางวัฒนธรรมไทยประการหนึ่ง

คือ คนไทยเป็นคนอึดมอถ้วย ไม่เข้มงวดที่จะดำเนินคดีความตามกฎหมาย มักใช้วิธีประนีประนอมกัน จึงทำให้กฎหมายไม่ศักดิ์สิทธิ์เท่าที่ควร ดังนั้นการขายสารเคมีที่ไม่ถูกกฎหมายจึงยังมีอยู่และผู้ชายไม่เกรงกลัวต่อกฎหมายเห็นว่าสามารถเอาตัวรอดได้ จึงทำให้เกิดปัญหาในเรื่องอันตรายต่อตัวเกษตรกรเอง ต่อพืชผล รวมทั้งสิ่งแวดล้อม นอกจากนั้นคุณภาพและมาตรฐานของยาบางชนิดหรือบางร้าน ยังเชื่อถือไม่ได้ และไม่มีอะไรเป็นเครื่องรับประกัน ดังที่เกษตรกรระบุ ปัญหาในเรื่องคุณภาพของสารกำจัดศัตรูพืชและการปลอมปน ดังนั้นจึงควรมีการปรับปรุงแก้ไข ใน 3 ส่วนใหญ่ที่เกี่ยวข้องคือ

1. ตัวแทนหรือบริษัทที่ผลิตและขายยา
2. คนขายยาหรือร้านขายยาย่อย
3. เจ้าหน้าที่ของรัฐที่เกี่ยวข้อง

เพื่อให้การควบคุมคุณภาพของสารกำจัดศัตรูพืชเป็นไปอย่างได้ผล และเพื่อให้ข้อมูลหรือความรู้ที่จะไปสู่เกษตรกรโดยผ่านบุคคลทั้ง 3 ประเภทนี้ ให้มากขึ้นเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตรงตามหลักวิชาการอันจะนำไปสู่การมีความรู้ ความเชื่อ และการปฏิบัติของเกษตรกรในเรื่องดังกล่าวอย่างถูกต้อง เพื่อลดปัญหาในเรื่องอันตรายของสารกำจัดศัตรูพืชต่อทั้งเกษตรกรเองและผู้บริโภค ลดปัญหาทางด้านสาธารณสุข ทางด้านเกษตรกรรมทางด้านเศรษฐกิจ และทางด้านสิ่งแวดล้อมดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

สรุปข้อเสนอแนะ

1. จัดให้มีการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม แก่เกษตรกรโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ให้มากขึ้นทั้งสื่อมวลชนและสื่อบุคคล และควรเน้นหนักในเรื่อง หลักการใช้ ระยะเวลาที่ควรใช้ ระยะเวลาที่ควรเก็บผลผลิต การแต่งกายขณะฉีดพ่นสารฯ การเก็บภาชนะบรรจุสารฯ การกำจัดทำลายภาชนะบรรจุสาร อันตรายของสารที่มีต่อคนสัตว์และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวิธีการกำจัดศัตรูพืชวิธีอื่น ๆ
2. สื่อมวลชนที่เข้าถึงเกษตรกรมากที่สุดคือ วิทยุ และ โทรทัศน์ จึงควรจัดทำรายการเผยแพร่ความรู้ในเรื่องดังกล่าวแก่เกษตรกรและควรเน้นในเรื่องที่เกี่ยวกับ อันตรายของการใช้สารกำจัดศัตรูพืช โดยขาดความระมัดระวัง โดยนำเสนอควบคู่ไปกับรายการข่าว ซึ่งเป็นรายการที่

เกษตรกรรมฝังและตุ้มมากที่สุด

3. จัดให้มีการอบรมแก่เกษตรกรในเรื่องดังกล่าว โดยผ่านสื่อบุคคลคือเจ้าหน้าที่ของรัฐ และควรมีการบริการตรวจเช็คเลือดฟรี แก่เกษตรกรหรือมีสิ่งจูงใจอื่น ๆ ควบคู่ไปกับการอบรมด้วย เช่น การแจกสารกำจัดศัตรูพืชฟรี เพื่อเป็นการจูงใจให้เกษตรกรเข้ารับการอบรม
4. ควรมีกฎหมายควบคุมการผลิต การจำหน่ายและการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างรัดกุม และให้อยู่ในขอบเขต วัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ทางนิเวศวิทยาอย่างเข้มงวด
5. ควรมีกฎหมายควบคุมและกำหนดคุณสมบัติของผู้ขายและผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารกำจัดศัตรูพืช เช่น มีประกาศนียบัตร ใบรับรองคุณสมบัติ ใบอนุญาต ขาย
6. สารเคมีที่ผลิตขึ้นเพื่อใช้ ฉีดพ่นฆ่าแมลงและศัตรูพืชควรมีการจดทะเบียนการใช้
7. ควรเปิดให้มีการอบรม ในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชอย่างปลอดภัยต่อตนเอง และสิ่งแวดล้อม แก่ผู้ขาย ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐด้วย
8. ควรให้มีการอบรมที่ทักษะการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ และทักษะในการถ่ายทอดความรู้ (Communication skill) แก่เจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้สามารถเป็นผู้ถ่ายทอดได้ดีและเข้าถึงเกษตรกร
9. ควรมีการกำหนดคุณสมบัติและบทบาทของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ให้สามารถเป็นผู้จัดการฝึกอบรม (Training Manager) เป็นหลักและเป็นวิทยากรที่จะเสริมด้านวิชาการเป็นด้านรอง เพื่อให้การฝึกอบรมมีประสิทธิภาพสามารถขยายผลได้ง่าย

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการวิจัยถึงสื่อชนิดต่าง และเนื้อหาของสื่อในเรื่องการใช้สารกำจัดศัตรูพืชที่เหมาะสม ในการให้ความรู้ และดึงดูดใจเกษตรกร เช่น การใช้ละครวิทยุ หรือละครโทรทัศน์
2. ควรมีการประเมินผลศักยภาพของสื่อที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ดังกล่าว
3. ควรมีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้ โดยปรับปรุงและวิเคราะห์แบบสอบถามให้สามารถวัดความรู้ได้ทั้งด้านลึก และด้านกว้าง

ความรู้ด้านลึกคือ วัตถุประสงค์หรือไม่ปฏิบัติจะก่อให้เกิดผลอย่างไรต่อตนเองและสิ่งแวดล้อม

ความรู้ด้านกว้างคือ ความรู้ด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ด้านการตลาด เป็นต้น และให้สามารถวัดทัศนคติในแง่ที่นำไปเชื่อมโยงกับการปฏิบัติคือ ความเชื่อว่าจะปฏิบัติหรือไม่ปฏิบัติแล้วจะเกิดผลอย่างไรบ้าง ดีหรือไม่ดีต่อตัวเกษตรกรเองอย่างไร และควรมีคำถามเพิ่มเติมเกี่ยวกับสาเหตุของการทำหรือไม่ทำตามหลักปฏิบัติว่าเป็นเพราะอะไร

4. ควรมีการวิจัยและประเมินผลในเรื่องหลักสูตรการฝึกอบรมเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้เข้ารับการอบรมจริง ๆ ไม่ใช่เป็นไปตามความต้องการหรือความถนัดของผู้จัดการฝึกอบรม

5. ควรมีการวิจัยและประเมินผลศักยภาพของโครงการฝึกอบรม โดยมีการประเมินผล 3 ระยะ คือ ก่อนการฝึกอบรม ระหว่างการฝึกอบรมและติดตามผลหลังการฝึกอบรม

6. ควรมีการวิจัยในเรื่องเดียวกันนี้กับเกษตรกรกลุ่มอื่น ๆ เช่น ชาวไร่ ชาวนา ว่ามีความเหมือน หรือแตกต่างกันอย่างไร เพื่อสามารถกำหนดเนื้อหา รูปแบบ วิธีการถ่ายทอดให้เหมาะสมทำให้สามารถแก้ไขปัญหาของพืชแต่ละสาขา ได้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย